

EDITORIAL

Indi magpalupig ang banwa sa terorismo sang estado

Si Ka Randall Echanis, 72, beterano nga rebolusyonaryo kag alagad sang banwa, tagasakdag sang anakbalhas, kag tagasulong sang matarung nga kalinungan, wala-kaluoy nga ginpaantus kag ginpatay. Ginsulod sang mga pasista nga suldado ang iya ginarentahan nga puluy-an sa Quezon City sang kaaganhon sang Agosto 10. Siya gingapos, ginpangbuno kag ginlampusan sa ulo. Ang solo nga saksi, ang nag-unong nga kaingod-balay, dalayon man nga ginpahipos.

Sin-o pa gid bala kundi mga pasista nga hayup nga hinuption sang sapat nga Duterte ang naghimo sang krimen nga ini? Sin-o pa bala ang magasaulog sa pagpatay kay Echanis kundi ang mga mapiguson kag mapanghimulos nga wala-untat kag wala-kakapoy niya nga ginkundenar kag ginbatuan upod ang anakbalhas? May liwan pa bala nga tuyo ang sapatnon nga krimen nga ini kundi ihandus ang kakugmat sa dughan sang pumuluyo? Ano pa gid bala kundi kaakig, pagribok, kag dugang nga kaisog kag pagbato ang sabat

sang pumuluyo?

Ang brutal nga pagpatay kay Echanis kabahin sang nagingki kag wala-kaluoy nga terorista nga pag-salakay sang estado sa idalum sang rehimeng Duterte. Partikular nga ginatarget ang kilala nga mga personahe kag pwersa nga patriyotiko kag demokratiko nga aktibo sa hayag nga kahublagang masa nga ginapapagsik sa pagbuyagyag kag pagbato sa kontra-pumuluyo nga rehimeng Duterte kag sa pagpasulong sang demokratiko nga mga pangmasang paghimakas.

Isa ka semana lang pagkatapos sang pagpatay kay Echanis, liwat nga nag-atake ang mga pasista nga hayup. Ginpatay sa Bacolod City si Zara Alvarez, 39, tagasakdag sang tawhanon nga kinamatarung kag aktibo sa paghatag sang mga serbisyo sa ikaayong lawas sa mga komunidad. Pareho ni Echanis, si Alvarez nalakip sa 600 aktibista nga ginakusahan sang Department of Justice nga “terorista” sa kaso batuk sa PKP kag BHB. Sang Mayo, gindukot, gintortyur kag ginpatay man si Carlito Badion, 52, pangkabilugan nga sekretaryo sang organisasyon nga Kadamay. Pila ka adlaw antes sini, ginpatay sa Iloilo City si Jory Porquia, 58, kilala nga aktibista kag koordinador sa syudad sang partido nga Bayan Muna.

Ang nagapadayon nga pasista nga pagpang-atake batuk sa mga ki-

lala nga aktibista sa kasyudaran ginahimo sang mga armado nga ahente sang estado sa mandu ni Duterte kag sang National Task Force to End Local Communist Armed Conflict (NTF-ELCAC). Bisan wala sang basehan nga ligal, madugay na nga ginadalagang sang mga malaut nga pasista ang mga aktibista sa armado nga rebolusyon. Ginatarget pati ang mga artista, kritikal nga masmidya, tawong simbahan kag ordinaryo nga pumuluyo nga kritikal kay Duterte. Ang mga target sang ila pagpatay, pag-aresto, pagdukot o pagkulong madugay na nga ginapasibangdan sang AFP kag PNP sa mga tarpolin kag satsat sa masmidya, agud paggwaon nga husto kag matarung ang ginahimo nila nga pagpasaka sang mga himu-himo nga kaso kriminal o indi gani hayagan nga pagpatay sa mga lider masa kag aktibista.

Kon wala-untat ang pasista nga pagsalakay sa kasyudaran, labi pa nga mapintas kag wala sang pili ang pagpamigos sang AFP sa kaumhan, kon sa diin malayo sa mata sang midya kag mahinay ang ilig sang im-

pormasyon. Sa idalum sang pagginahum ni Duterte, indi magnubo sa 264 ka mangunguma ang ginpatay sang mga suldado, pulis, paramilitar kag mga armado nga ahente sang rehimen.

Wala sila sang ginarepeto nga kinamatarung o mga pagsulundan kundi ang gahum kag layi sang militar. Diin man ang masang mangunguma nanindugan kag nagdepensa sa ila kinamatarung o magbato para sa duta, ara ang mga pasista agud sila pahipuson kag lupigon. Terorismo sang estado ang ginaatubang nila sa kada adlaw.

Sin-o man ang nakahibalo maghambal para sa ila interes ginapasibangdan nga nagasuporta sa armado nga kahublagaan. Ginapanaog nila ang mga kontrol sang militar sa mga komunidad, lakip ang curfew, tsekpyont, pagkontrol sa pagbakal sang pagkaon, pagdumili sa pagtalauma kag iban pa nga tikang nga ginahambal kontra sa BHB, pero sa kamatuoran paantus sa masa. Ang mga sibilyan nga residente pwersahan nga ginakasangkapan sang AFP sa ila maduguon kag mapiguson nga

gera. Ginaparada sila sa publiko bilang mga “nagsurender”, pwersahan nga ginarekrut sa CAFGU, ginapagiyaya sa mga operasyon militar, ginahakot sa mga rali nga pagdayaw sa militar kag iban pa.

Sa paglunsar sang gera, wala man sang ginasunod nga layi ang AFP. Sa pagsulsol ni Duterte, pila ka mga rebolusyonaryo nga lider kag pwersa na ang brutal nga ginpatay bisan wala sa kahimtangan nga magbato. Si Ka Mario Caraig, isa sa mga lider sang Partido sa Southern Tagalog, ginluthang sang Agosto 8 sa Laguna bisan siya nagakatulog. Pilason kag nagapaayo siya sadto. Sang Marso, si Ka Julius Giron, 71, isa sa lider sang Partido kag pangunahon nga konsultant sa sugilanon pangkalinungan, wala-kaluoy nga ginpatay sa Baguio City, upod ang iya duktur kag isa nga kaupod sa ginapuy-an.

Baliskad man sa internasyunal nga makatawo nga layi ang nagsunson nga pagpanghulog sang AFP sang 500-libras nga bomba kag bulag nga pagpanganyon sa ginadudahan nga kampo sang BHB nga nagakapeligro sa kabuhi kag pangabuhi-an sang masang mangunguma kag minorya nga pumuluyo sa mga kainogod nga mga komunidad.

Tanan nga ini-- halin sa pangpulpitika nga pagpamatay sa kasyudaran tubtob sa militarisasyon sa kaumhan-- ang nagabug-os sa laragway sang terorismo sang estado sa idalum ni Duterte. Sa atubang sang pandemya, ginprayoridad ni Duterte ang pagpaigting sang terorismo sang estado. Ginagamit niya ang pinakabrutal nga porma sang pasismo sa tuyo nga putson sang kahadlok ang bug-os nga banwa, pahipuson ang ila mga protesta kag tapnaon ang ila mga paghimakas.

Samtang hubog sa gahum, mas malapad pa nga poder ang ginawayan ni Duterte para sige-sige nga makakuripon sang manggad halin sa pagbalsa sang pondo pangpubliko, aregluhan sa mga kontrata, suhol sang mga sindikato sa droga kag

"Indi..." sundan sa pahina 3

 <p>Tuig LI No. 16 Agosto 21, 2020</p> <hr/> <p>Ang <i>Ang Bayan</i> ginabantala sa lenggwahe nga Pilipino, Bisaya, Iloko, Hiligaynon, Waray kag Ingles.</p> <p>Nagabaton ang <i>Ang Bayan</i> sang mga kontribusyon sa porma sang mga artikulo kag balita. Ginabuyok man ang mga bumalasa nga magpaabot sang mga saway kag rekomendasyon sa ikauwang sang aton pahayagan.</p> <p> instagram.com/prwcnewsroom</p> <p> @prwc_info</p> <p> cppinformationbureau@gmail.com</p>	<h2 style="text-decoration: underline;">Kaundan</h2> <p>Editorial: Indi magpalupig ang banwa sa terorismo sg estado 1</p> <p>Ka Randy, baganihan sg masang anakbalhas 3</p> <p>10 suldado, patay sa Negros 3</p> <p>Lider sg Partido, ginpatay sa Laguna 4</p> <p>Mamumugon sa ikaayong lawas, ginpatay 4</p> <p>Paraligal sg Anakpawis, gin-aresto 4</p> <p>Paghimakas para mabuhi 5</p> <p>Opensiba sa Negros, Bukidnon, Masbate 6</p> <p>BKP sa Samar 6</p> <p>Mga malip-ot nga balita 7</p> <p>Dalagkuan nga pagpangutang ni Duterte 8</p> <p>Pagbaligya sg armas sg US 9</p> <p>Julie de Lima, gintalana sg NDFP 9</p> <p>Idu-buang nga 12th IB 9</p> <p>2,000 Lumad, mangunguma, nagbakwit 9</p> <p>Superganansya sa bakuna 10</p>
<p style="text-align: center;">Ang <i>Ang Bayan</i> ginabantala duha ka beses kada bulan sang Komite Sentral sang Partido Komunista ng Pilipinas</p>	

iban pa. Sobra-sobra ang kahadlok ni Duterte kag sang iya sulugon nga mataktak sila sa poder kag mapilitan nga atubangon ang di maisip nga kaso kriminal kag paglapas sa tawhanon nga kinamatarung, mabuyagyag ang ginatago nga manggad, kag mapasabat sa tanan nga kasalanan sa banwa. Wala untat ang mga iskema ni Duterte para mapabilin sa poder paagi sang pagbag-o sa konstitusyon, pag-areglo sa resulta sang eleksyon 2022 para makapungko ang iya mga pilion, o hayagan pa nga pagpanaug sang pagginahum diktadurya.

Ang nagaigting nga terorismo sang estado patimaan sang desperasyon sang rehimeng US-Duterte nga magkapyot sa poder sa atubang sang nagabaskog kag nagalapid nga panawagan para sa iya nga pagbiya sa poder o pagpatalsik.

Labi nga nagainit ang determinasyon sang banwa nga magbato sa atubang sang palyado nga militarista nga pagsabat sang rehimen sa pandemya, nagalala nga korapsyon kag pagpangawat, pagpaantus kag pagpamigos sa banwa.

Pero sa baylo nga malupig, dugang nga kaakig, determinasyon nga magbato kag kaisog ang nagatipon sa dughan sang pumuluyo. Sa baylo nga maghipos, ang banwa labi nga ginapukaw sa kakinahanglanon nga maghambal, magprotesta kag magbangon. Sa baylo nga magtalikod, handa ang banwa nga atubangon ang mga kinahanglanon nga daku nga sakripisyo para batuan kag lupigon ang pasista nga terorismo kag agumon ang handum nga kahilwayan. AB

Ka Randall Echanis, baganihan sang masang anakbalhas

Ginhatagan sang pinakamataas nga pasidungog sang rebolusyonaryo nga kahublagan kag pumuluyo ang konsultant sang National Democratic Front of the Philippines (NDFP) kag tsirman sang Anakpawis Partylist nga si Randall Echanis (Ka Randy) sang Agosto 17. Naghiwat sang karaban ang mga himata, kaupdanan kag iya mga supporter halin Quezon City pakadto Marikina City kon sa diin siya ginlubong.

Brutal nga ginpatay si Ka Randy kag iya kaingod-balay sang Agosto 10 sa Novaliches, Quezon City. Ginlaragway ni Danilo Ramos, tsirman sang Kilusang Magbubukid ng Pilipinas, ang pagpatay sa iya kag iban pa nga konsultant sang NDFP bilang "pinakamalaut nga pagpatay sa kalinungan sa Pilipinas".

Yabi si Ka Randy sa pagbalay sang burador kag pinal nga bersyon sang Comprehensive Agreement on Socio-economic Reforms (CASER) sa tunga sang NDFP kag Government of the Republic of the Philippines. Bilang myembro sang Reciprocal Working Committee for Social ang Economic Reforms sang NDFP, ginpangunahan ni Ka Randy ang pagbalay sang mga prubisyon sang Agrarian Reform and Rural Development nga seksyon sang CASER. "Gingamit niya ang iya masangkad nga kinaalam para iduso ang libre nga pagpanagtag sang duta sa mga mangunguma bilang kabahin sang tunay nga reporma sa duta kag pungsodnon nga industriyalisasyon," suno sa NDFP.

Ginnombrar si Ka Randy sang Pam-bansang Katipunan ng mga Magbubukid bilang isa ka "respetado nga rebo-

lusyonaryo nga halin sa pagkabata tub-tob sa katapusan nga ginhawa naghimakas para sa kahilwayan kag demokrasya." Sang bataon siya, nakilala siya bilang Ka Makar sa kaumhan.

Ginsaluduhan sang Partido Komunista sang Pilipinas ang iya malaba kag manggaranon nga serbisyo sa masang mangunguma kag signipikante nga papel sa pagpasulong sang kalinungan base sa hustisya. Ginlaragway siya sang Partido bilang isa ka "wala sang kamatayan nga rebolusyonaryo".

Si Ka Randy ginlaragway sang iya mga kaupdanan bilang isa ka masinadyahon, matawhay kag mapainubuson nga lider nga labi nga ginapalangga sang mga mangunguma. "Tatang" ang tawag sa iya sang mga bataon nga aktibista.

"Indi napatay nga wala sang kahalugan si Ka Randy. Siya napatay nga isa ka ginapalangga nga baganihan kag martir sang mangunguma kag kahublagang masa. Ang iya bilog nga kabuhi nga paghimakas para sa duta, hustisya kag kalinungan nagakadapat lang nga sundan," panaysayon sang iya nga asawa nga si Linda sa adlaw sang lubong. AB

10 suldado, patay sa ambus sa Negros

GIN-AMBUS SANG BAGONG Hukbong Bayan (BHB)-Central Negros ang nagaoperasyon nga tropa sang 62nd IB sa Sityo Tabago, Barangay Sandayao, Guihulngan sang Agosto 14. Wala nahibal-an sang mga suldado nga nahibal-an na sang mga Pulang hangaway ang ila presensya. Pagpalapit nila sa kampo sang BHB, ginpalukpan sila sang bomba. Napulo ka suldado ang napatay kag duha ang napilasan.

Samtang, ginpanginwala sang BHB ang ginapalapnag sang militar nga engkwentro sa Sityo Maluy-a sa amo nga baryo kon sa diin napatay kuno ang isa ka hangaway. Suno sa BHB, gintortyur kag ginpatay sang mga suldado si Requiem Remasog nga isa ka mangunguma. Mga sibilyan man ang gindakup nga tatlo pa nga lunsay mga menor-de-edad.

Ka Jethro, lider sang Partido sa Southern Tagalog

Isa ka lokal sang Batangas nga nangin lider sang armado nga kahublagan sa Southern Tagalog ang ginpatay sang Armed Forces of the Philippines sang Agosto 8. Tulog ang pilason kag wala sa kahimtangan nga magbato nga si Mario Caraig (Ka Jethro) sang tiruhon siya sang mga suldado sang 1st IB sa ginadayunan niya nga balay sa Barangay San Antonio, Kalayaan, Laguna.

Grabe siya nga napilasan sa engkwentro sang iya yunit kag sang militar sa pareho nga lugar sang Agosto 4 kon sa diin napatay ang tatlo pa ka Pulang hangaway. Lapas sa mga internasyunal nga pagsulundan sang gera nga patyon ang isa ka hangaway nga pilason kag wala sang ikasarang magbato.

Si Ka Jethro isa sa mga upisyal sang Pangrehiyon nga Komite sang Partido sa Southern Tagalog kag sang Komite nga Tagapatuman sini. Nangin lider siya sang rebolusyonaryo nga kahublagan sa Batangas, kon sa diin siya naorganisa batuk sa diktaduryang Marcos. Sa prubinsya niya ginhinguyang ang indi magnubo sa 27 tuig sang iya 36-tuig nga

paghulag sa pagpundar sang rebolusyonaryo nga kahublagan sa prubinsya. Halin sa pagka-sekretaryo kag upisyal pangpulitika sang isa ka yunit sa hilikuton masa sa Batangas, nangin sekretaryo siya sang komite sang Partido sa prubinsya sang 2017.

Sa iya malawig nga pagserbisyo, nalunsar kag napadaug sa Batangas ang mga paghimakas para sa duta kag pangabuhian sang masang anakbalhas.

Ang mga paghimakas nga ini nagatumod batuk sa mga burgesya-kumprador kag agalon nga mayduta pareho sang pamilya Sy, Ayala, Roxas, Ang kag Campos. Lakip diri ang reyde sa mga armado nga tinawo

kag propyedad ni Henry Sy sa Nagsugbu sang Enero 2017.

Ginpabudlayan man sang mga suldado ang mga himata nanday Ka Jethro, amo man sang mga Pulang hangaway nga napatay nga sanday Rey Macinas kag Alex Perdeguera nga bawion ang ila bangkay. Naglab-ot pa sang pila ka adlaw antes ihatag ang mga lawas nila. Tubtob subong ginalikom gihapon sang mga suldado kon sa diin nila ginlubong si Dioscoro Cello. Hayagan nga paglapas ang mga kaso nga ini sa mga pagsulundan sang gera.

Wala gihapon ginatuhaw sang militar ang pamilya nga nag-inakop kay Ka Jethro. Suno sa mga saksi, ulihi nga nakita nga gindala sa presinto sang pulis sa Laguna sanday Virgilio Asedillo, ang iya anak nga si Chloe, 19, kag iya bana nga si Marknel.

Sa Ilocos Sur, isa pa ka hangaway ang wala na sa kahimtangan nga magbato ang ginpatay sang AFP. Ginluthang sang mga suldado sang 7th IB si Pamela Ocliaso Peralta (Ka May-may) sa Barangay Suagayan, Santa Lucia sang Agosto 8. AB

Mamumugon medikal, ginpatay sa Bacolod

GINLUTHANG KAG NAPATAY sang mga elemento sang estado sa isa ka matawo nga lugar ang mamumugon sa ikaayong lawas nga si Zara Alvarez, 39, sa Eoreco Subdivision, Barangay Mandalagan, Bacolod City sang Agosto 17.

Aktibo nga katapu si Alvarez sang Negros Island Integrated Health Program, isa ka organisasyon nga nagahatag sang serbisyo kag paghanas medikal sa mga imol nga komunidad sa isla. Isa siya nga kilala nga tagapangapin sang tawhanon nga kinamatarung indi lang sa Negros kundi sa internasyunal nga komunidad. Sa nagtaliwan nga duha ka dekada, gin-alagaran niya ang mga mangunguma kag mamumugon sa uma diri. Nangin kabahin siya sang progresibo nga programa sang simbahan Katoliko.

Lakip sa mga nagkunderar sa ekstrahudisyal nga pagpatay ang upisina sang United Nations Special Rapporteur on the Situation of Human Rights Defenders, Amnesty International kag Samiduon.

Isa si Alvarez sa gintuyo sang rehimen nga ipadeklarar nga terorista. Wala ini nagmadinalag-on pero paliwat-liwat gihapon siya nga malisyoso nga ginaangut sa armado nga kahublagan. Antes sini, iligal siya nga gindakup kag ginkulong sa idalum sang rehimen ng Aquino III halin 2012 tubtub 2014 sa himu-himo nga kaso sang pagpatay kag pagpangawat. Si Alvarez ang ika-13 nga tagapangapin sang tawhanon nga kinamatarung nga ginpatay sa idalum sang rehimen ng Duterte.

Paraligal sang Anakpawis, gin-aresto

GIN-ARESTO SANG PULISYA ang paraligal sang Anakpawis Partylist nga si Paolo Colabres samtang ginabantayan ang bangkay ni Randall Echanis sa isa ka punerarya sa Barangay Paang Bundok, La Loma, Quezon City sang Agosto 11. Ginpasakaan si Colabres sang kaso nga *obstruction of justice* kag gindetine sang isa ka semana sa Camp Karingal. Isa ka adlaw antes ang pag-aresto, pwersahan nga ginkuha sang mga pulis ang bangkay ni Echanis samtang nakahaya ini sa Quezon Avenue.

Para tabunan ang pangpulitika nga motibo sang pagpatay, ginpaggwa sang pulisya nga kaso lang sang pagpangawat kag pagpatay ang krimen.

Paghimakas para mabuhì

Resulta sang madugay kag mapangwasak nga lockdown ni Rodrigo Duterte ang nalista nga pinakamalala nga pagbagsak sang lokal nga produksyon sa una nga tunga sang tuig 2020. Mabatyagan ini sa mga prubinsya sang Mindanao kag Visayas nga nagdungan sa *lockdown* sang Luzon kag Metro Manila sang Marso. Gulpehanay kag wala sang plano nga ginpauntat sang mga lokal nga guberno ang produksyon, transportasyon kag komersyo, kag nagkalain-lain nga pangabuhian nga labing ginakuhaan sang kita sang masang anakbalhas.

Ang mga mamumugon kag mala-mamumugon nga nainterbyu sang *Ang Bayan* sa Visayas kag Mindanao nagakita sang ₱250 tubtob ₱500 kada adlaw. Daku nga bahin sang ila nga sweldo kag kita nagakadto sa pagkaon kag pangbayad sang kur-yente kag tubig. Tuman kakulang ang ila nga ginakita para mapaeskwela ang ila nga mga anak. Wala sila sang natipon engkaso nga may magmasakit. Lubong sila sa utang. Ang mga wala sang nabaton nga ayuda nagasalig sa gamay kag panalagsahan nga remitans halin sa mga pamilya nga nagatrabaho sa iban nga pungsod.

Sang ginapapanang ang mga *lockdown*, kadam-an sa ila wala nakabaton sang kumpensasyon halin sa ila nga ginaobrahan. Ang mga daan lang nga rehistrado sa 4Ps ang nakabaton sang ayuda halin sa estado. Sa desperasyon nga makakita, natulod sila nga magsulod sa mga trabaho nga wala sang kasiguruhan ang ila nga ikaayong lawas kag kaluwasan. Napilitan sila nga magbaton sang mas manubo pa nga sweldo kag magtrabaho sa mas malala nga kundisyon sa pagtrabaho. Para abuton ang katunga sang ginakita, ginapuga nila ang ila nga mga lawas bisan pa mabutang sa peligro ang ikaayong lawas nila kag sang ila nga pamilya.

Buhin sa kita

Nagatrabaho sa asukarera sa Visayas si Victor, 47 tuig ang edad, may asawa kag anak. Nagakita siya sang ₱10,000 kada bulan para sa 8-

oras nga trabaho, 6 ka adlaw kada semana. Bisan sadto nga wala pa sang pandemya, malayo nga indi na makaigo ang ginakita niya para sa pagtuon sang tatlo niya ka anak. Sang mag-*lockdown*, may trabaho pa gihapon si Victor pero nagbuhin ang kahigayunan para sa dugang nga kita bangud nagbuhin sang produksyon kag ginpanubo sang kumpanya ang *hazard pay*.

Pagpangisda naman ang pangunahon nga nagabuhì kanday Jerome kag Bitao. Antes ang pandemya, nagakita si Bitao sang ₱300 kada adlaw sa pagpangisda sa Visayas. Si Jerome naman pulupanahon nagatrabaho sa daku nga palangisdaan kag nagapanguha sang tuway, alimango kag talaba sa bakawan sa Mindanao. Halin ₱400 tubtob ₱600 ang ginakita niya kada adlaw.

Wala nalista bilang benepisyaryo sang 4Ps gani wala sang nabaton nga ayuda si Jerome. Nagasalig ang iya nga pamilya sa talagsa nga padala sang pamilya niya halin sa luwas sang pungsod. Para makakita, alas-5 pa lang sang aga nagapangita na siya sang manggad-dagat sa bakawan. Alas-3 sang hapon na siya nagakaon pagpauli niya sa balay.

Bangud daan na nga benepisyaryo, nakabaton sang ayuda nga ₱11,900 si Bitao kag iya nga asawa sa nagligad nga anom ka bulan (abe-reyds nga ₱1,600 kada bulan). Bisan iupod ang iya nga kita, kulang ini sa pagkaon pa lang. Wala siya sang dugang nga pondo para gastuhan ang pagtuon nga *online*, *modular* o *blended* sang iya nga mga anak. Bangud

diri, wala niya ginpaenrol ang duha niya ka anak sa hayskul kag duha pa sa elementarya.

Kapit sa patalim

Nagbalik sa trabaho sa konstruksyon sanday Arnel, Genero kag Berns sang maghalog ang mga restriksyon sang *lockdown* sang Mayo.

Si Arnel, nga sadto wala sang trabaho, nakuha sa isa ka lokal nga kumpanya kon sa diin nagasulod siya Lunes tubtob Sabado, walo ka oras kada adlaw, para sa sweldo nga ₱2,500 kada semana. Nag-utang siya para makabakal sang motorsiklo para may masakyan. Ginkuha niya ang trabaho bisan wala siya sang ginpirmahan nga kontrata. Wala siya sang anuman nga gamit pangkaluwasan kontra Covid-19 o bisan may katalagman nga mga trabaho pareho sang pagwelding.

Si Genero, sa pihak nga bahin, daan na nga may trabaho sa konstruksyon bilang opereytor sang *heavy equipment*. Ginbukas liwat ang konstruksyon sa prubinsya bilang pabor sa isa ka multinasyunal nga plantasyon sang pinya kag nagsulod siya bisan wala sang paghanda sa ikaayong lawas kag wala sang kasi-guruhan nga pagasabton sang kumpanya ang gasto engkaso malatnan siya sang Covid-19. Kon may ubo o hilanat, nagainom lang siya sang *paracetamol* o indi gani *antibiotic* kag nagalaum nga nag-ayo na siya.

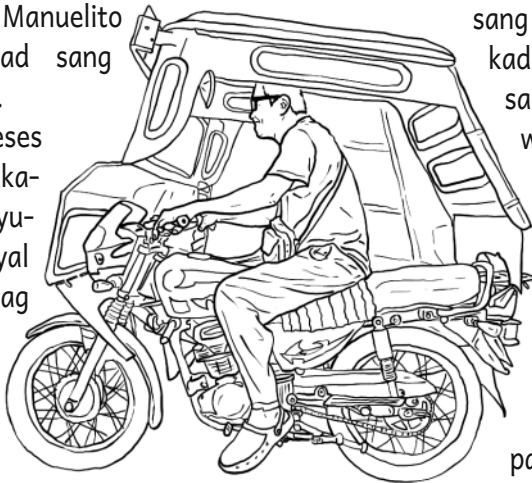
Sa tatlo, labing pigado si Berns bangud umpisa pa lang sang *lockdown*, nagsira na ang kumpanya nga ginatrabahuan niya. Tubtob subong, wala siya sang trabaho. Nakabaton siya sang gamay nga ayuda bilang benepisyaryo sang 4Ps. Para pun-an ini, nagalibod siya sang isda para makakaon ang iya nga pamilya. Nagdesisyon siya kag iya nga asawa nga indi anay pagpaeskwelahon ang ila nga mga anak bangud mabudlayan sila nga magserbi nga manunudlo sa ila.

"Paghimakas...", *sundan sa pahina 6*

Sobra nga trabaho

Drayber sang motorela sa isa ka sentrong banwa sa Mindanao si Manuelito. Antes ang pandemya, nagakita siya sang abereyds nga ₱500/adlaw o ₱12,000/bulan. Kulang ini sa ginatantya nga minimum nga ₱24,000 nga kinahanglanon sang iya nga pamilya nga may walo ka myembro. Bangud kulang, nagapangutang si Manuelito kag nagabayad sang ₱600/semana.

Isa ka beses lang siya nakabaton sang ayuda pinansyal (₱1,700) kag pagkaon halin sang mag-lockdown. Sang liwat ginpahanugu-

tan nga magbyahe ang mga motorela, nangutang siya para mabutangan sang mga plastik nga harang ang iya nga motorela. Wala pa sa katunga sang kita niya sadto ang ginakita niya subong kada adlaw bangud limitado ang ginapahanugutan nga magsakay kada byahe.

Pareho nga nagabaligya ang mag-asawa nga Gladys kag Jack. Kon tingbon, nagakita sila nga duha sang masobra ₱15,000 kada bulan kabaylo sang pagtrabaho sang walo ka oras, anom ka adlaw kada semana. Pareho sila nga nawad-an sang trabaho sa lockdown, kag napilitan nga magsaylo-saylo sa mga pamilya para mapunan ang kinahanglanon

sa pagkaon. Ini bangud may nabaton sila nga kumpensasyon nga bugas halin sa ginatrabahuan nga kumpanya kag ayuda. Problema nila ang transportasyon kag kaluwasan pakadto sa trabaho. May ginapagamit kay Gladys nga face shield sa trabaho pero kinahanglan nga ibilin ini sa tindahan kon magpauli siya. Kinahanglan niya nga magbakal sang kaugalingon nga face mask kag face shield para sa byahe. No work, no pay/hazard pay ang polisiya sang ginatrabahuan niya.

Si Luz, 50 tuig ang edad, pila na ka dekada nga labandera. Nagakita siya sang abereyds nga ₱6,000 kada bulan sa halos bilog nga adlaw nga pagpanglaba. Ara sa ₱8,400 ang malab-ot nga kita kon iupod ang sweldo sang iya bana nga nagatrabaho bilang caretaker sang isa ka manokan. Kulang pa ini sa gasto sa pagkaon nila kag ila duha ka anak. **AB**

Mga berdugo nga batalyon, gin-atake sang BHB sa Negros, Bukidnon, Masbate

NAGASULUNOD NGA OPENSIBA ang ginlunsar sang Bagong Hukbong Bayan (BHB) bilang sabat sa nagapadayon nga pagsabwag sang pasista nga teror sang mga batalyon sang Armed Forces of the Philippines (AFP) sa Negros, Bukidnon kag Mabaste.

Ginpalukpan sang BHB-Central Negros ang pwersa sang 62nd IB sa Barangay Quintin Remo, Moises Padilla, Negros Occidental sang Agosto 14. Duha ang pilason sa mga suldado. Masunod nga adlaw, ginpalukpan sang BHB ang detatsment sang CAFGU kag 62nd IB sa Barangay T-Hill sa Guihulngan, Negros Oriental.

Sa Bukidnon, tatlo ka suldado sang 88th IB kag 8th IB ang napatay sa anom ka operasyong haras kag isnayp sang BHB sa Barangay Canangaan sa Cabanglasan; mga barangay sang Canayan kag Managok, Malaybalay City; kag Sityo Kipolot, Barangay Palacapao, kag Barangay San Roque, Quezon sang Hunyo 22 tubtob ikatlo nga semana sang Hulyo.

Ginhimo man sang BHB-Bukidnon ang duha ka aksyon-pagsilot batuk sa isa ka mapanghalit nga kwari kag agalon nga mayduta sa Valencia City. Ginparalisa ang isa ka loader, dam trak, breeder kag backhoe sa Barangay Sinabwagan kag isa ka traktora kag isa ka harvester sa Barangay Sinayawan.

Sa Capiz, isa ang patay kag duha ang pilason sa mga tropa sang 12th IB sa Barangay Roosevelt, Tapaz sang Agosto 9 pagkatapos ambuson sang isa ka yunit sang BHB-Panay.

Ginpalukpan man sang BHB-Masbate ang apat ka salakyan sang militar nga nagakarga sang 50 suldado sa dulunan sang Barangay Malinta kag Usab, Masbate City. Apat ang nareport nga patay sa mga suldado, lakip ang duha ka upisyal.

22 katapu sang Partido sa Samar, nakatapos sang BKP

SA PIHAK SANG nagapadayon nga operasyon militar sa isla sang Samar, 22 katapu sang basehan nga organisasyon sang Partido sa baryo kag komite sang Partido sa seksyon ang madinalag-on nga nakatapos sang Batayang Kurso ng Partido (BKP) sang Hunyo.

Ginpangunahan sang komite sa prente ang paghanda para sa pagtuon. Bangud indi masarangan ang konsentrado nga aktibidad tuga sang sitwasyon militar, nadesisyunan nga himuon nga staggered o pahat-pahat ang talakayan. Ang mga sesyon ginalunsar duha tubtob tatlo ka beses kada semana. Duha ang prinsipal nga instruktur samtang apat naman ang nagtulunga sa pila ka bahin sang BKP.

Ang mga pagtuon kada ala-6 tubtob alas-9 sang gab-i, agud indi mabudlayan nga magtambong ang mga tumuluon. Suno kay Ka Gary, isa sa mga instruktur kag katapu sang komite sa prente, kabahin ang pagtuon sa hilikuton konsolidasyon sa seksyon agud makabulig sa mga estudyante sa pagpamuno nila sa baryo. Sa paagi man nga ini, maresolbar ang mga pangsulod nga problema nga ginaatubang sang pamunuan kag amo man sa tunga sang mga tagabaryo.

HB 6864

Hagna sa Kongreso nga nagadumili sa mga pangpubliko nga pagtilipon (protesta, karaban, miting, porum, kasal, bunyag kag iban pa) luwas kon may "permit" halin sa gubyrno. Igainstitusyunalisa sini ang pasista nga pagdumalahan sang Inter-agency Task Force nga ginapugaran sang mga retirado nga heneral.

9 ka bulan

KALAWIG SANG CLINICAL TRIAL SANG MGA BAKUNA HALIN JAPAN SA PILIPINAS

Buot silingon, Mayo 2021 sa pinakatemprano mahibal-an kon may epekto bala ang mga ini.

Ginkuhaan: Department of Health

7 milyon

bata kag pamatan-on ang indi makaeskwela subong nga tuig.

bangud sa kakulangan sang pondo kag ikasarang para sa *blended learning*.

Ginkuhaan: Department of Education

99.5%

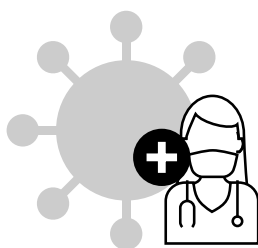
SANG MGA NEGOSYO SA PILIPINAS GAGMAY KAG MIDYUM

halos katunga sang mga ini nagsira bangud sa *lockdown*.

P15 BILYON

balor sang ginkurakot sang mga mataas nga upisyal sang Philhealth, suno sa isa nga nagresayn nga upisyal sini.

Sa pagbista sa Senado, nagaguwa nga mahimo magalab-ot sang **P154 bilyon** ang "nadula" sang ahensya bangud sa kagarukan.

74% PANGPUBLIKO NGA ESKWELAHAN ANG WALA SANG INTERNET

₱ 1.6

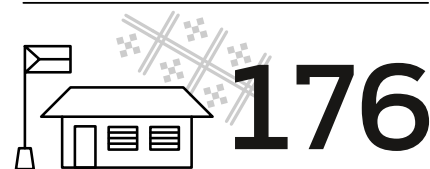
TRILYON

pondo sang rehimeng Duterte nga pwede kag dapat gamiton para batuan ang pandemya nga Covid-19 kag pasikaron ang ekonomya.

Kabahin sini ang P80 bilyon nga igapuhunan sa sistema sa ikaayong lawas kag pagbulong sa mga may balatian; P750 bilyon ayuda para sa 21 milyon nga pamilya kag P730 bilyon nga suporta sa mga negosyo (subsido sa sweldo, pautang kag iban pa nga ayuda)

Ginkuhaan: IBON Foundation

Wala man sang *internet* ang 3 sa kada 5 pamilya kag 6 sa kada 10 estudyante wala sang gadyet para sa online kag *modular learning*. 30 milyon ang wala sang kuryente.

176

Numero sang mga eskwelahan nga Lumad ang ginpasira ni Rodrigo Duterte

Ginkuhaan: Save Our Schools, Hulyo 2020

1,240 tonelada

ammonium nitrate nga naka-istak sa isa ka pantalan ang naglupok sa Beirut Lebanon sang Agosto 4.

Masobra 170 ang napatay kag 6,000 ang napilasan. 8,000 bilding ang nahalitan. Nag-ibwal ang protesta sa karsada batuk sa pagpabaya sang gubyrno nga nagresulta sa pagbiya sang madamo nga upisyal sini.

Nagapadaku nga utang sa ngalan sang pandemya

Gin-anunsyo sang rehimen Duterte sang Agosto 6 ang plano sini nga mangutang sang dugang nga ₱3 trilyon sa masunod nga tuig. Pagagamiton sang rehimen ang mga utang agud tabunan ang permi nga depisito sa badyet sang pungsod. Pareho sa nagtaliwan nga tuig, labaw nga kulang ang pondo para sa mga plano sini nga gastuhon kag nakatalana nga bayaran nga utang.

Ang pagautangon katumbas sang 67% sang ginaplano nga ₱4.5 trilyon nga nasyunal nga badyet para sa 2021. Buot silingon, sa kada napulo ka piso nga pagagastuhon sang reaksyunaryo nga gubyrno, halos pito ka piso ang magahalin sa utang. Ang plano nga gastuhon sa masunod nga tuig mas mataas sang 10% sa ₱4.1 trilyon nga nasyunal nga badyet subong nga tuig.

Gin-ako sang bisan ang mga upisyal sa ekonomya sang rehimen nga labi pa nga magadaku ang depisito sa badyet sa palaabuton nga mga tuig labi pa nga ginalauman ang pagnubo sang makulekta sini nga buhis dulot sang nagapadayon nga mga *lockdown* sa nagkalainlain nga bahin sang pungsod. Siling nila, ginatantya nga nagalab-ot sa ₱1.82 trilyon ang depisito sa bilog nga 2020. Ini na ang mangin pinakamataas sa kasaysayan.

Suno sa estadistika sang rehimen, ₱560.4 bilyon na ang depisito sini sa badyet subong nga una nga tunga sang tuig. Mas mataas ini sang masobra 13 beses sa nalista sa pareho nga panahon sang nagligad nga tuig. Ang pagtimbuok sang depisito pangunahon nga resulta sang

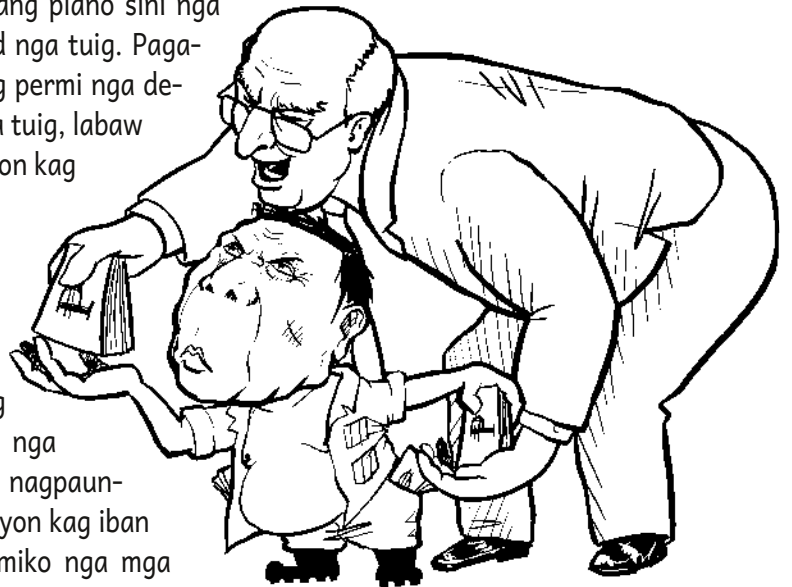
pagbagsak sang naku-
lekta nga buhis dulot sang malaparan nga *lockdown* nga nagpauntat sa produksyon kag iban pa nga ekonomiko nga mga aktibidad. Dugang pa diri ang dalagku nga insentiba sa pagbuhis nga ginhatag sang rehimen sa mga korporasyon sa panahon sang pandemya. (*Basahon ang kaangut nga artikulo sa Ang Bayan, Hunyo 7.*)

Kadungan sang pagtibusok sang kita sa buhis, ₱2.29 trilyon na lang ang pagakulektahon sang rehimen subong nga tuig, mas manubo sang 28% nga una sini nga gintarget. Sang Hulyo, wala pa sa 32% sini ang nakulekta.

Sa kadaku sang kakulangan sa pondo, ₱1.7 trilyon na ang wala-tuo nga gin-utang sang rehimen sa tabon sang “liwat nga pagpasikad sa ekonomya.” Masobra doble ini kumparar sa nagligad nga tuig.

Diin nagahalin ang pautang?

Suno sa gubyrno, 75% sang pagautangon sa porma sang mga bono o papeles sa pagpangutang, kag 25%

man magahalin sa mga imperyalista nga bangko kag institusyon pangpinansya.

Sa nakalipas nga anom ka bulan, nakalista ang rehimen sang ₱1.3-trilyon nga pangsulod nga utang sa porma sang mga bono, kag ₱226-bilyon panggwa nga utang.

Para makapasikat sa mga dumuluong nga bangko, paliwat-liwat nga nagpabugal si Finance Sec. Carlos Dominguez nga indi tubtob san-o magaatat sa pagbayad sang utang ang Pilipinas bisan pa sa atubang sang pandemya. Sa una nga tunga sang tuig, ₱547.3 bilyon na ang ginbayaran nga utang sang rehimen samtang gutom kag wala sang trabaho ang pumuluyo. Masobra 34% sini bayad sa interes.

Para mapabilin ang mataas nga grado sa pagpangutang kag makaganyat sang magabakal sa mga bono sini, pirme nga nagadali-dali ang reaksyunaryo nga estado nga magbayad sang utang kag magpatuman sa mga neoliberal nga rekomendasyon nga ginapapanaog sang mga nagapautang. Ang grado nga ini ginahatag sang mga imperyalista nga “credit rating agency” sa pagpanguna sang ginatawag nga Big Three nga ginalakipan sang S&P Global Ratings (S&P), Moody’s kag Fitch Group nga pareho nga nakabase sa US kag ginatawohan sang mga teknokrata sang World Bank. AB

₱9.1 TRILYON
utang sang gubyrno sa
ulhi nga semana sang Hunyo

₱82,903
ang utang sang
kada Pilipino

₱65 bilyon
gin-utang sa
World Bank

₱130 bilyon
gin-utang sa Asian
Development Bank

₱37.5 bilyon
gin-utang sa Asian
Infrastructure
Investment Bank

Pagbaligya sang armas sang US, indi apektado sang pandemya

Wala sang epekto ang pandemya sa pagbaligya sang US sang mga armas kag gamit militar. Halin Enero tubtob Hulyo, gin-aprubahan sini ang 43 kontrata nga halos 70% kumparar sa baligya sa bilog nga tuig sang 2019. Kinse na ang gin-aprubahan sang Hulyo, lakip ang kontrata sa Pilipinas para sa nagkalainlain nga salakyan pangdagat, mga masinggan, bomba kag iban pa. Halin Marso 30 tubtob Mayo 28, ginatantya nga ara sa \$7.5 bilyon ang balor sang gin-aprubahan sini nga mga kontrata sa igabaligya nga mga armas.

Sang nagtaliwan nga tuig, halos \$70 bilyon ang ginkita sang US sa pagbaligya sang mga armas, eroplano kag iban nga kagamitan militar sa 28 pungsod. Lakip sa mga nagbakal ang Saudi Arabia nga may grabe nga krimen batuk sa sangkatawhan angut sa pagpang-atake sini sa Yemen. Sa Asia, pinakamadamo ang baligya sang US sa India, Taiwan kag mga pungsod nga kaagaw sang China sa South China Sea.

Para palaparon ang pagmanu-

paktura kag merkado sang mga armas, sunud-sunod nga gintalikdan ni Pres. Donald Trump ang mga kasug-tanan kag tratado nga nagalimitar sa paggamit sang mapangwasak nga armas kag gamit panggera. Una na niya nga ginbasura ang Intermediate-range Nuclear Forces Treaty, nga responsable sa pagguba sang daku nga numero sang mga armas nukleyar sa kalibutan. Kadungan sini, gin-anun-syo ni Trump ang pagtigana sang \$46 bilyon para sa pagpabaskog sang ar-

senal nukleyar sang US sa 2021. Ang iban pa nga kasugtanan nga ginbasura kag nakatalana nga ibasura ni Trump ang Open Skies Treaty, Outer Skies Treaty, New START Treaty, kag Missile Technology Control Regime—mga kasugtanan nga nagalimitar sa pagmanupaktura, pagtipon kag pagtilaw sang mga armas nukleyar kag iban pa nga mga armas nga madamuan nga pagpatay.

Kadungan sini, ginkansela man ni Trump sang Enero ang polisiya nga nagadumili sa pagmanupaktura, magtipon kag maggamit sang *anti-personnel landmines* nga nagalupok kon mahulag sang biktima (*victim-activated*) guwa sa peninsula sang South Korea. Laag ini sa Mine Ban Treaty nga ginpirmahan sang 164 pungsod sa Ottawa, Canada sang 1997. **AB**

2,000 Lumad, mangunguma, ginpalayas sang militar

GINPALAYAS SANG 88th kag 8th IB ang may 2,000 Lumad kag mangunguma sa 15 komunidad sang Cabanglasan, Bukidnon sang Hunyo 21. Ginmarkahan sang mga berdugo bilang “no man’s land” ang mga komunidad pagkatapos ang kumprontasyon kag dayalogo sang mga datu sa mga suldado kag lokal nga guberno (*Basahon ang kaangut nga artikulo sa Ang Bayan, Hunyo 21*).

Duha ka adlaw pagkatapos sini, naghulog sang 15 bomba ang militar sa lugar gamit ang mga helikopter. Napulo’g isa ka beses nga ginkanyon ang erya, kag ginpaulangan man ini sang mga bala sang kalibre .50 masinggan. Nasamad ang mga maisan kag napatay ang mga ginasagod nga hayup sang mga residente. Gin-ihaw sang mga suldado ang mga nabayaan nga mga ginasagod nga hayup sa komunidad.

Ginpasurrender bilang mga katapu sang hangaway sang banwa ang mga residente. Ginpaidalum sila sa siyam ka adlaw nga treyning bilang mga paramilitar nga pangkontra sa mga Pulang hangaway.

Sang Hulyo 31, ginpabakwit man ang mga Lumad halin sa tatlo ka magkalapit nga sityo sang Mindao, Miaray kag Kalakapan. Napulo’g lima ka beses man nga nagpalupok sang mga kanyon sa malapit nga komunidad.

Idu-buang nga 12th IB

DAW MGA IDU-BUANG ang mga tropa sang 12th IB nga nagsabwag sang teror sa Janiuay, Iloilo halin Agosto 5 tubtob ikaduha nga semana sang bulan.

Suno kay Jurie Guerrero, tagapamaba sang Bagong Hukbong Bayan (BHB)–Central Panay, pito ka mangunguma ang ginbakol sang mga suldado sa Atimonan, Janiuay. Duha ang ginditener kag ginpaggiya sa mga operasyon kombat. Ginkawat sang mga suldado ang mga himo-sa-balay nga *shotgun* sang mga mangunguma nga ila ginagamit bilang pangdepensa. Ginpa-andaman, gin-interogar kag gin-akusar sila nga mga katapu sang BHB. Ginsamad man ang ila nga mga tanom.

Agud hatagan-rason ang kabangisan, nag-imbento ang 12th IB sang peke nga engkwentro sa pareho nga lugar sang Agosto 8.

Julie de Lima, temporaryo nga nagapamuno sang NDFP *peace panel*

GINTALANA SANG Agosto 19 sang National Democratic Front of the Philippines (NDFP) bilang temporaryo nga nagapamuno sang *negotiating panel* sini si Julieta de Lima bilang tal-os sa nagtaliwan sini nga nagapamuno nga si Fidel Agcaoili.

Suno kay NDFP *chief political consultant* Jose Ma. Sison, si De Lima ang pinakasenyor sa mga tinawo sini sa gwa sang pungsod para padayunon ang pagpakig-angut sa mga tagapatunga sa *peace panel*.

Wala nagadali ang NDFP nga punan ang nabakante nga pusisyon ni Agcaoili, amo man ni Randall Echanis nga ginpatay sang nagligad nga semana. Siling ni Sison, “may panahon ang NDFP nga bug-uson liwat ang mga *working committee* antes liwat magumpisa ang sugilanon pangkalinungan, posible kon wala na si Duterte sa poder.”

Daan nga ginpamunuan ni Agcaoili ang Joint Secretariat kag Joint Monitoring Committee sa idalum sang Comprehensive Agreement on Respect for Human Rights and International Humanitarian Law (CARHRIHL).

Superganansya sa bakuna

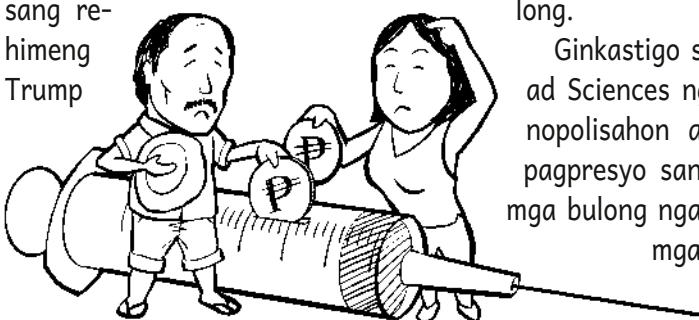
Ikaduha nga bahin sang tatlo ka parte nga serye kaangut sa bakuna nga Covid-19 kag industriya sa paghimo sang bulong. Basahon ang una nga bahin, "Bakuna sa Covid-19 kag ang sakon nga Big Pharma," sa Ang Bayan, Agosto 7, 2020.

Lampas sa kinaandan nga ganansya, nagakuripon ang mga monopolyong kapitalista sang kumpanya nga Big Pharma sang superganansya halin sa pagtalana sang presyo sang mga bulong nga sobra-sobra sa gasto sini sa produksyon. Labing makasuluka ang kapitalista nga pagkasakon sa ganansya sang mga ini kon sobra nila nga ginapataas ang presyo sa mga panahon nga limitado ang suplay kag mataas ang demand (ginatawag nga *price-gouging*). Pinakamalala ini sa kaso sang mga bulong kag bakuna nga pangsalbar sang kabuhi.

Gin-anunsyo sang Pfizer sang Marso nga indi magnubo sa \$40 (₱2,000) ang duha-ka-dosis nga bakuna nga kontra Covid-19 nga igabaligya sini sa US. Tubtob \$37 (₱1,850) naman ang igapresyo sang Moderna para sa kada dosis sang bakuna. Ginatantya nga magakita ang Moderna sang tubtob \$20 bilyon sa baligya sini sa US pa lang.

Napadaku man ang ila nga nakuripon nga ganansya paagi sa pagpanubo sang gasto sa produksyon. Daku nga bahin sini ang paggamit sa pondo pangpubliko sa ginahimo nila nga pagpanalawsaw. Kon amo, ang kwarta sang mga pumuluyo ginatalana para ganansyahan sang dalagku nga kapitalista.

Sang Marso, nagtalana ang guberno sang US sang \$10 bilyon sa mga kumpanya sang bulong nga wala sang anuman nga kundisyon kon paano kag kon ano kadasig dapat imanupaktura ang bakuna, kag kon tagpila ang dapat nga mangin presyo sini. Lakip sa mga nakabenepisyo ang Moderna nga ginhatagan sang \$483 milyon sang Abril kag ang Johnson & Johnson nga nagbaton sang tunga sa bilyon ka dolyar para maghimo sang bakuna kag iban pa nga bulong sa Covid-19. Sang Hunyo, dugang nga pondo ang ginhatag sang rehimeng Trump

sa Big Pharma sa porma sang mga buhin sa buhis, suporta nga teknikal kag iban pa nga insentiba sa ginatawag nga Operation Warp Speed. Isa ka anay upisyal sang GlaxoSmithKline kag Moderna ang nagapamuno sa programa nga ini.

Hungod nga indi rekisito nga himuon sang Big Pharma nga masarangan ang presyo sang bakuna bisan pa ginapondohan sang buhis sang pumuluyo nga Amerikano ang mga panalawsaw. Ini para siguruhon ang ila higante nga kita bangud nagabalibad ang mga ini nga magmanupaktura sang isa ka bulong kon indi ini maganansyahan sang husto. Sa UK, plano ibaligya sang AstraZeneca ang ginaeksperimento nga bakuna sang Oxford sa balor nga \$3-\$4 (₱150-₱200) lang sa The Netherlands, Germany, France kag Italy. Pangpubliko nga pondo man ang ginagamit sang Oxford University, isa ka pangpubliko nga eskwelahan, para sa pagpanalawsaw.

Subong pa lang, ginaganansyahan sang husto sang higante nga mga kumpanya sa bulong ang pandemya. Sang Marso, nanawagan ang grupo nga Doctors Without Borders sa mga ini nga mag-untat sa pagpanghimulos sa pandemya kag himuon nga masarangan ang ila mga bulong.

Ginkastigo sang grupo ang Gilead Sciences nga nagtuyo nga monopolisahan ang produksyon kag pagpresyo sang *remdesivir*, isa sa mga bulong nga may epektibidad sa mga kritikal nga pasyente nga may

Covid-19. Nagpalpak ang bulong batuk sa *hepatitis* kag sip-on, pero napauswag ini sini lang batuk sa Covid-19 sang mga siyentista sang University of Alabama. Pangpubliko nga pondo ang ginagamit para sa madasig nga pagtuon sini. Bangud sa uyat sang Gilead Sciences ang patente, o kinamatarung sa pormula, indi pwede nga imanupaktura ang bulong nga indi magbayad sa kumpanya.

Ginabaligya subong sang Gilead sa balor nga \$3,120 (₱156,000) o \$520 (₱26,000) kada dosis para sa pagbulong sang mga kritikal nga pasyente nga may Covid-19. Sa mga atrasado nga pungsod nga ginpanugutan sang Gilead nga magmanupaktura sang *generic* nga bersyon, nagalab-ot gihapon sa \$600 (₱30,000) o \$100 (₱5,000) ang presyo sini kada dosis. Sa isa ka pagtuon, nagtaas na sang 22% ang kita sang Gilead sa panahon sang pandemya.

Ginpakamalaut man sang grupo sang mga duktor ang Cepeid, isa ka kumpanya nga nagahimo sang mga *test kit*, sa sobra nga pagpresyo sini sa ginpauswag sini nga *rapid test kit* (Xpert Xpress SARS-CoV-2) sa balor nga \$19.80/test (₱990). Kon usisyon, \$3 (₱150) lang kada test ang gasto sa produksyon, lakip ang pagmanupaktura. Pareho sang Gilead, napauswag sang Cepeid ang kit gamit ang \$3.7 milyon nga pangpubliko nga pondo sang US.

Ginagamit ang test kit nga ini sa makina nga GeneXpert halin sa ilong kag tutunlan sang isa ka indibidwal. Kinaandan nga maipagwa ang resulta sang test sa sulod sang 45 minuto. Isa ang Pilipinas sa 145 pungsod nga nagabakal sa mga kit nga ini. May ara 28 laboratoryo sa pungsod nga nagasalig sa makina nga GeneXpert.

Suno sa grupo sang mga duktor, ang teknolohiya nga ginagamit sa *test* nga ini pareho sa ginagamit sang kumpanya sa mga *test* sini para sa tuberkulosis.